

[3076]

BSOBAC – Bacheloroppgave med forskningsmetode

Bacheloroppgave

Menneskets åndelige- og eksistensielle behov i et helhetlig menneskesyn

DET SAMFUNNSVITENSKAPELIGE FAKULTET

Bachelor i sosialt arbeid

11. mai 2021 / Sandnes

Antall ord i oppgaven: 12 211

Kandidatnummer: 3076

Forord

Denne oppgaven har tatt meg gjennom retreat-arbeidet i Halden og Kumla fengsel, via Ignatius av Loyola for å ende opp med å levere en bacheloroppgave om menneskets åndelige- og eksistensielle behov. Dette hadde ikke gått uten en gjeng fine mennesker, som har bidratt på hver sin måte, som minst fortjener å bli takket i forordet av denne oppgaven.

Jeg vil takke min veileder som har veiledet meg gjennom denne oppgaven, som har gjort en iherdig innsats med å svare på mailer med spørsmål fra en desperat og forvirret student. I tillegg vil jeg takke dere som ufrivillig har fungert som mine bonus-veiledere underveis, og for inspirasjon og motivasjon til å velge denne problemstillingen. Ikke minst vil jeg takke flere medstudenter for godt samarbeid rundt tematikken og for motivasjon underveis i prosessen. Kollokviegruppen min som har vært grunnen til mye av min faglige vekst gjennom disse årene vil jeg også takke. Jeg vil også takke min kjære mor for at du har vært min «villeleder» gjennom denne tiden.

Sandnes, 3. Mai 2021

Innhold

Forord	1
Innledning.....	1
Bakgrunn for valg av tema	1
Formål med oppgaven	2
Disposisjon	2
Teori og faglig kunnskap.....	3
Begrepsavklaring	3
Mennesket og hjelper	3
Helhetlig menneskesyn	3
Åndelige og eksistensielle behov	3
Faglig kunnskap.....	4
Åndelige- og eksistensielle behovs opphav	4
Åndelige- og eksistensielle behov og mening	5
Studier om åndelig- og eksistensielle behov.....	6
Aspekt ved den åndelige- og eksistensielle dimensjonen	6
Trygghet i kriser.....	8
Oppsummering.....	8
Metode.....	9
Valg av metode.....	9
Fordeler og ulemper.....	9
Metodisk	9
Forskningsetisk	10
Datainnsamling	11
Utvalg.....	11
Litteratursøk og kildekritikk	12
Analyse	12
Studiens troverdighet	13
Egen forforståelse og kritisk refleksjon	13
Funn.....	14
Åndelige og eksistensielle behovs opprinnelse	14
Konsekvenser av at mennesker får utforske det åndelige og eksistensielle	14
Det en søker etter og det en finner.....	15

Mening og motivasjon for endring	15
Kun et supplerende tilbud å snakke med prest	16
Anerkjenne og håndtere	16
Drøfting	18
Tidligere forskning	18
Retreatarbeid i Halden fengsel	18
Drøfting av funn	19
Mening	19
Håp	19
Tilhørighet og fellesskap	20
Kriser og trygghet	20
Samtale og veiledning	21
Behovenes opphav	21
Indre ro	22
Sosialfaglig perspektiv	22
Spenningsfelt, kompetansetrekant og yrkesetikk	22
Mening, håp og motivasjon	23
Fellesskap og tilhørighet	23
Trygghet og samtale	24
Det søkende mennesket	25
Anerkjennelse er underveis	26
Avslutning	27
Oppsummering	27
Konklusjon	27
Hva nå?	27
Litteraturliste	
Vedlegg	
Vedlegg 1 - Informasjonsskriv	
Vedlegg 2 - Intervjuguide	
Vedlegg 3 - Godkjenning fra NSD	

Innledning

Bakgrunn for valg av tema

Hva om det mennesket *egentlig* leter etter i møte med velferdsstaten, ikke er noe vi sosionomer tilbyr? Hva om det ikke er hjelp ved helsesvikt, sosial nød eller tap av inntekt eller rett til utdanning som er det mest nødvendige når kriser rammer? Hva om mennesket trenger mer rom for refleksjon og ettertanke enn det samfunnet i tilgjengelighetens tidsalder oppfordrer til? Hva gir livet mening, og hvorfor er det viktig for oss? Hvorfor er vi mennesker så opptatt av å være en del av noe, noe som setter oss i en sammenheng? Tilber alle mennesker noe? Har alle mennesker en gud eller en Gud? Hvorfor ønsker vi å føle oss trygge? Dette er spørsmål jeg har stilt meg selv i løpet av utdanningen min, praksis, og i prosessen for å finne et tema og problemstilling til oppgaven.

Jeg har lenge vært sikker på at uansett hva jeg kommer til å gjøre i livet, vil jeg være engasjert i kristent arbeid, enten det er på fritiden eller i jobb. Dette vil føre til mange menneskemøter, hvor folk er i svært ulike livssituasjoner. På bakgrunn av det ønsket jeg å lære mer om hvordan jeg kan bruke meg selv som et verktøy i møte med andre. Samt hvordan jeg kan klare å se hele personen i situasjonen, og møte dem på en hensiktsmessig måte. Vi har hatt en del fokus på å se hele mennesket i løpet av studiet, men vi har i svært liten grad fokusert på hvordan vi forholder oss til de åndelige og eksistensielle behovene til mennesker. Dette har vært noe jeg har savnet, da jeg mener disse behovene helt klart er en viktig del av det å være menneske, noe vi som sosialarbeidere bør være kompetente til å ivareta.

Avgrensning og problemstilling

Med dette bakteppet vil jeg undersøke hvordan menneskets åndelige- og eksistensielle behov påvirker sosialarbeiderens yrkesrolle med utgangspunkt i et helhetlig menneskesyn.

Perspektivet vil altså være hva behovene dreier seg om, og hva vi som hjelpere kan få frem i mennesker vi møter ved å anerkjenne disse behovene. Dette er en kompleks problemstilling, som gjør at den vil ha en del begrensninger i en bacheloroppgave. Jeg har valgt å ikke spisse oppgaven innen et spesielt fagområde, eller ta for meg en spesifikk gruppe mennesker. Det er fordi jeg ønsker å undersøke om dette er noe som gjelder alle menneskemøter.

For å belyse problemstillingen vil jeg ta for meg hva menneskets åndelige- og eksistensielle behov er og hva de betyr for enkeltmennesket, med utgangspunkt i sentrale tenkere hovedsakelig innen psykologi. I tillegg vil jeg intervju personer som har erfaring og

kompetanse innen teologi og/eller sosialt arbeid, og som har erfaring med å møte mennesket på det åndelige og eksistensielle nivået og arbeid som tilrettelegger for dette.

Hovedgrunnen til at jeg tenker dette er relevant for sosialt arbeid, er nettopp fordi det handler om mennesker, og det er mennesker vi jobber med. Da tror jeg det er nyttig og nødvendig å reflektere over hva det vil si å være menneske og hvilke behov vi har, fordi det vil være avgjørende for hvordan vi utøver vår profesjon i retning av å hjelpe mennesker til å leve et verdig liv. I tillegg er det en del av vårt yrkesetiske grunnlagsdokument at vi skal se hele mennesket, hvor kjernen er at mennesket aldri bare blir klient, pasient eller pårørende, men at ethvert menneske alltid er en unik person med sin helt unike livshistorie (Fellesorganisasjonen, 2019 & Leenderts, 2014, s.82). I tillegg har rammeplanen for helse- og sosialfaglige utdanninger på bachelornivå som overordnet mål å utdanne yrkesutøvere som setter mennesket i sentrum. Samtidig sier opptrappingsplanen for psykisk helse som kom i tusenårs-skiftet at åndelig behov og eksistensielle spørsmål skal anerkjennes og være en del av opplæringen til alle profesjonsgrupper i helse- og sosialvesenet (Borge, 2012, s.121).

Formål med oppgaven

Formål med oppgaven er å få frem kunnskap om menneskets åndelige- og eksistensielle behov, og hva det helhetlige menneskesynet har å si for sosialarbeiderens yrkesutøvelse. Dette kan altså være nyttig for alle som jobber med mennesker, og som ønsker å ha en helhetlig tilnærming og et helhetlig tilbud for sine brukere.

Disposisjon

Denne oppgaven vil starte med å presentere en teoridel hvor sentrale begrep blir avklart med utgangspunkt i teori, og teoretiske perspektiv som er relevant for problemstillingen. Deretter kommer det et kapittel om metode, hvor valg av metode vil bli presentert og videre drøftet. Mot slutten vil det være en del hvor funnene fra datainnsamlingen blir presentert, analysert og drøftet ut fra faglig kunnskap og sosialarbeider-rollen. Avslutningsvis vil jeg forsøke å trekke sammen trådene og vise sammenhenger, og konkludere oppgaven. Først starter vi med å avklare sentrale begrep.

Teori og faglig kunnskap

Begrepsavklaring

Noe av utfordringen med å skrive om dette temaet, er at det er mange begrep vi assosierer svært ulike ting til, som vil bli brukt. Jeg vil derfor definere noen begrep for å klargjøre hva begrepene betyr i denne oppgaven.

Mennesket og hjelper

I denne teksten har jeg valgt å hovedsakelig bruke «mennesket» som begrep, ikke klient, bruker eller andre institusjonaliserte titler. Det er på grunn av at det jeg ønsker å sette fokus på i denne oppgaven ikke kun angår brukere i velferdsstaten, men også oss som menneskehet. I noen tilfeller vil det være nyttig å skille mellom de vi møter som hjelpere og de vi hjelper. Da vil jeg bruke begrepet hjelper for den som er faglig utøver.

Helhetlig menneskesyn

I et helhetlig menneskesyn ser en på mennesket som aktører i eget liv, som evner å reflektere over egen eksistens, og kan aktivt handle på tross av omstendigheter, arv og miljø, og de ulike drivkreftene (Leenderts, 2014, s.49). En ser ikke på mennesket som bare en kropp eller tanke, men en helhet bestående av tanker, følelser, kropp, ånd og sjel som er uløselig forbundet (Breimo et al., 2015, s.35-36).

Åndelige og eksistensielle behov

Bodil Tveit har en inklusiv begrepsforståelse, hvor en forstår åndelighet som et paraplybegrep som rommer religiøse og ikke-religiøse livsoppfatninger, og da blir begrepet universelt og gyldig for alle mennesker, både troende og ikke-troende. Det blir da logisk å tenke at alle mennesker har åndelige behov, og det er denne definisjonen jeg vil ta utgangspunkt i videre i teksten (Tveit, 2012, s.157). Jeg ønsker likevel å tilføye begreper eksistensielle behov, for å i tillegg få frem faktorer som mening og livsverdier.

Faglig kunnskap

I denne delen av oppgaven vil teoretiske perspektiv som er relevant for problemstillingen bli presentert. Dette er et bredt fagfelt hvor mange perspektiv og fagområder kunne vært med, men for å avgrense vil jeg at utgangspunkt i følgende hovedpunkter: åndelige- og eksistensielle behovs opphav, åndelige- og eksistensielle behov og mening, studier om åndelige- og eksistensielle behov og til slutt ulike aspekt ved den åndelige- og eksistensielle dimensjonen.

Åndelige- og eksistensielle behovs opphav

«Religion er opium for folket» er en strofe av Karl Marx som mange har hørt, og det finnes utallige forklaringer på hvor de åndelige og eksistensielle behovene i mennesket kommer fra, og hva de egentlig er (Leenderts, 2014, s. 85). Mange fagfolk og andre tenkere har hatt sine teorier, men jeg vil kun trekke frem et fåtall av dem. Det de fleste har til felles, er at uansett hva de tenker de åndelige- og eksistensielle behovene er, så anerkjenner de behovene og at de er en del av å være menneske. En av dem er Sigmund Freud, som pekte på religion som en krykke for noe usunt i personligheten, og hans kritikk stod sterk i det forrige århundre (Leenderts, 2014, s. 85).

Freud om religionens opphav

Sigmund Freud er en sentral figur innen psykologien, og hadde en forståelse av at: «Menneskets eksistens i verden fremstår som grunnleggende sårbar og truet. Religionens eksistensielle mening og tiltrekningskraft er knyttet til at den bidrar til å overvinne den truende sårbarheten og tilbyr mennesket trygghet og beskyttelse» (Engedal, 2014 s.71). Freud tok altså utgangspunkt i de fundamentale betingelsene for menneskets liv, for å forstå åndelighetens opphav, eksistensielle behov og kreftene som opprettholder dem. Hans utgangspunkt er at det er ulike drifter i menneskets natur, som religion og gudstro fungerer som en beskyttelse mot, og at mennesket derfor søker det åndelige (Engedal, 2014, s.80-81). Freud mener at opphavet til gudstroen psykologisk sett, er en projeksjon av de grunnleggende eksistensielle behovene som preger et barns relasjon til far, over på en imaginær «himmelsk far». Derfor hevder han at gudstroen kun er en måte å håndtere menneskets sårbare sjel på (Engedal, 2014, s.82).

Erich Fromm

«Det eksisterer ikke noen, som ikke har et religiøst behov, et behov for orientering og tilbedelse» hevder Fromm (Fromm, i Engedal, 2014, s.94). Fromm tar avstand fra Freud, og

mener at mennesket må forstås som et religiøst vesen, i motsetning til Freud som mener at religion fører mennesket bort fra realitetene i verden. I følge Fromm er altså dette en grunnleggende dimensjon ved menneskets virkelighet, da mennesket har behov for orientering, sammenheng og mening, og behovet for å ha noe eller noen å tilbe. Dette finner Fromm bekreftelse på i vår kultur- og religionshistorie, selv om det har uttrykt seg ulikt gjennom historien (Engedal, 2014, s.94).

Francis Collins

Francis Collins mener at det er universelt å søke det åndelige og eksistensielle, og at det er noe mennesket har gjort gjennom hele historien. Han tar utgangspunkt i at det finnes en Gud som vitenskapen aldri kan motbevise, men heller ikke bevise. Den universelle søken forklarer han med at det er noen grunnleggende strukturer i hjernen som trenger Gud, og at morallovene om hva som er rett og galt, er implementert i hjernen av Gud. En kan på en annen side mene at denne søken er evolusjonsbetinget, da det har bidratt til menneskets overlevelse og dermed har en viktig funksjon. Det kan likevel være interessant å se på om det finnes spor av Gud i det biologiske i mennesket, og det biologiske aspektet av hva som skjer i menneskets streben etter det åndelige (Hestad, 2014, s.157-158).

Åndelige- og eksistensielle behov og mening

Mange mennesker kan være opptatt av åndelige og eksistensielle spørsmål, og lengter etter noe meningsskapende, autentisk, varig og opprinnelig, selv om de ikke regner seg selv som religiøse (Danbolt, 2014, s.23). Flere tenkere ser også på sammenhengen mellom det åndelige og eksistensielle, og mening. Vi skal ta for oss Viktor Frankl som et eksempel på dette.

Viktor Frankl

Viktor Frankl var opptatt av den eksistensielle frustrasjonen, og oppdaget at mening var selve nøkkelen til livsmot og at mening finnes gjennom realisering av verdier (Leenderts, 2014, s.227-228). Frankl mente derfor at det viktigste for mennesket var å finne mening og livsverdier (Frankl & Park, i Danbolt, 2014, s.25). «Mening betyr i denne sammenhengen både kognitiv forståelse av eksistensielle spørsmål, og grunnleggende erfaring av tillit, tilhørighet og sammenheng i tilværelsen» (Danbolt, 2014, s.29). Han trekker frem at det å sette seg mål er en viktig kilde til mening. Et mål for fremtiden kan gi mening i nåtiden, noe som er spesielt viktig om livsforholdene er krevende (Leenderts, 2014, s.230). Om en tar utgangspunkt i Frankl sin teori, er derfor åndelige- og eksistensielle behov tett knyttet sammen med mening.

Studier om åndelig- og eksistensielle behov

Undersøkelser blant pasienter i Norge

I en norsk undersøkelse på en åpen psykiatrisk klinikk oppga pasientene at grunnen til at de ønsket samtale med prest under behandling, var at de ønsket et åndelig og eksistensielt perspektiv på livet, og å oppleve trygghet og håp. De ønsket i tillegg åndelig veiledning, hjelp til å oppleve helhet, mening og eksistens, avlaste skyldfølelse, snakke om tro og tvil, bearbeide sorg osv. Dette kan indikere at det var et mangelfullt tilbud for dette i ordinært løp. De beskrev at møtet med presten utfylte terapiprosessen, da en anerkjennelse av sammenhengen mellom det psykologiske og åndelige, opplevdes anerkjennende og gav mening og håp. Samtalen med presten hadde en annen vinkling enn samtalene med terapeutene. Pasientene opplevde samtalen med presten som et fristed og et rom hvor en kan snakke om åndelige og eksistensielle spørsmål (Borge, 2012, s.128).

Kirke på institusjonen

I en annen undersøkelse viste bruken av en kirke på institusjonen seg å bidra til pasientenes opplevelse av å være et helt menneske, siden det åpnet for «det åndelige». I kirken kunne de komme og oppleve en følelse av anonymitet, frihet og fellesskap. Flere av deltakerne gjorde seg erfaringer som viser til at dette kan være noe av det som skaper meningsdannende prosesser i deltakernes liv (Borge, 2012, s.129). Meningsdannelse kan være grunnlag for motivasjon når en står i en endringsprosess, som vi kommer inn på senere.

Aspekt ved den åndelige- og eksistensielle dimensjonen

Angstdempende

I kapitlet til Nordhelle peker hun på at mange mennesker opplever det som meningsfylt å ha tillit til en guddommelig kraft, som erstatning for bekymringen. I tillegg kan det å få en åndelig dimensjon over tilværelsen være en demper for angsten (Nordhelle, 2012, s.71). Bekymring er et sentralt tema i menneskers liv, som kan være nødvendig å redusere (Nordhelle, 2012, s.73). Nordhelle referer til Søren Kirkegaard som mener at all verdslig bekymring skyldes at mennesket ikke nøyer seg med å kun være menneske, og glemmer å akseptere sin plass i skaperverket og at den himmelske Far forsørger dem (Nordhelle, 2012, s.73-74).

Nye perspektiv gjennom andre mennesker

Nordhelle stiller spørsmål ved om det åndelige er noe vi opplever gjennom andre, da flere peker på det en ser på som tilfeldige menneskemøter som svært betydningsfulle i sitt liv, og

hvor de blir berørt av en åndelig erfaring (Norhelle, 2012, s.75). Jung, referert i Norhelle, studerte et fenomen han kalte *synkronisitet*, altså at «når en ytre hendelse sammenfaller med noe som er vesentlig for en, og det er lite sannsynlig at sammenfallet skal skje.» (Jung, i Nordhelle, 2012, s.78). Nordhelle trekker også frem at den nye virkelighetsoppfatningen blir enda mer kraftfull dersom den settes i et åndelig perspektiv (Nordhelle, 2012, s.85). Videre vektlegger hun at vi kan gå glipp av mange åndelige opplevelser om vi ikke er åpne for å se hendelser i livet i en slik sammenheng (Nordhelle, 2012, s.79).

Mening og sammenheng

Det finnes mange ulike kilder til mening, helhet og sammenheng for mennesket. Når mennesket opplever perioder med innleggelse vil det som pleide å være en slik kilde ofte bli borte, akkurat når de trenger det mest (Danbolt, 2014, s.27). «Det er viktig å anerkjenne at tro og spiritualitet er viktige meningsdannelser i mennesker liv, og at det har betydning for hvordan man opplever mening med livet, verdier, selvfølelse, mestringstro, egenverd, sosial støtte og håp» (Borgen, Hugen, Stifoss-Hanssen & Kalleberg, i Borge, 2012, s.119).

Irvin D. Yalom ser mening i sammenheng med livsmålsprosjekter som får en sterkere betydning om den er rettet til noen eller noen utenfor en selv. Å skape mening kan også ses i sammenheng med menneskets grunnleggende behov for tilhørighet og å knytte seg til andre, som vi ser i *The-need-to-belong Theory*. Alle har en menneskelig lengsel etter fellesskap og tilhørighet, og de fleste kjenner seg igjen i en redsel for å kjenne på dyp ensomhet (Danbolt, 2014, s.27).

Opplevelse av helhet

Gadamer problematiserer hvordan en forstår sykdom som en biologisk funksjonsforstyrrelse, da helse ikke kan deles opp i kropp og sjel, somatisk og psykisk. «Helse er en helhetstilstand hvor vi finner vår mening i samklang med den verden vi lever i» (Borge, 2012, s.124).

Gadamers hermeneutiske fenomenologi gir gode argumenter for at det er viktig å være oppmerksom på hele mennesket, og oppfordre dem til å ta i bruk både kropp og sinn (Borge, 2012, s.124). Han peker også på mennesket som tolkende og helhetssøkende, og at noen ganger strekker ikke ord til. Da trenger vi andre kanaler for å komme i kontakt med oss selv for å igjen få en opplevelse av helhet (Borge, 2012, s.125). Koenig mener at hvis et menneske opplever at en av dets dimensjoner blir oversett, vil det forstyrre rehabiliteringsprosessen og kan føre til at de føler seg ufullstendige som mennesker (Koenig, i Borge, 2012, s.124).

Håp

Dietrich trekker frem at det som gjør at vi finner krefter til å leve og retter blikket fremover er håpet, som en grunnholdning i menneskers liv. Håpet er en forventning om at livet skal utvikles i en positiv retning, og i medisinsk sammenheng kan håpet være avgjørende for at en skal bli frisk psykisk og fysisk. Ut over det kan begrepet om håp være vanskelig å definere. Dietrich mener en må stille seg spørsmålet om hvilken betydning en åndelig dimensjon har for utvikling og opprettholdelse av livet. I en sveitsisk undersøkelse svarte deltakerne at de opplevde at det de selv skapte gjennom egen innsats var deres største håp. Andre fant et håp i den frie naturen, som fra et teologisk perspektiv kan bli forklart med at naturen er skap av Gud, og at Gud som gir håp kan møte mennesket i naturen (Dietrich, 2012, s.200-202).

Trygghet i kriser

Borgen mener at mennesker ofte blir bevisst på eksistensielle utfordringer når rystelser oppstår. Studier viser at når kriser rammer har mennesket en tendens til å vende seg til Gud, uavhengig om en har en tro på Gud eller ikke. Flere studier viser at gudsrelasjonen kan ha samme funksjon som den trygge basen, som er en vesentlig faktor for menneskets utvikling (Halstensen, 2014, s.122-123).

Oppsummering

Vi har nå tatt for oss noen teoretiske perspektiv som er relevant for problemstillingen: åndelige- og eksistensielle behovs opphav, åndelige- og eksistensielle behov og mening, studier om åndelige- og eksistensielle behov og til slutt ulike aspekt ved den åndelige- og eksistensielle dimensjonen. Dette vil være det faglige grunnlaget som oppgaven bygger videre på, og som problemstillingen vil bli drøftet ut fra.

Metode

I dette kapitlet skal jeg redegjøre for generelle trekk ved metoden jeg har valgt, fordeler og ulemper, datainnsamling, litteratursøk og kildekritikk, analyse og analysemetode, studiens troverdighet og avslutningsvis kritisk refleksjon rundt oppgaven som helhet.

Valg av metode

«Metoden er redskapet vårt i møte med noe vi vil undersøke. Metoden hjelper oss til å samle inn *data*, det vil si den informasjonen vi trenger til undersøkelsen vår» (Dalland, 2017, s.52).

Dermed måtte metoden jeg valgte være et egnet redskap for den type data jeg ønsket å samle inn. Ut fra tema og problemstilling valgte jeg kvalitativ metode, fordi den har som hensikt å fange opp opplevelser og mening, fremfor data i målbare enheter (Dalland, 2017, s.52).

Kvalitativ metode er derfor best egnet for datainnsamling hvor en ønsker å gå i dybden, noe jeg ønsket i denne oppgaven. Kvalitativ metode har flere datainnsamlingsmetoder hvor intervju, observasjon og litteraturanalyse er noen av dem. Da jeg ønsker å få tak i informantens opplevelse av erfaringer rundt mitt tema, altså en fenomenologisk tilnærming, er intervju best egnet (Postholm, 2020, s.41). I tillegg er dette en god mulighet til å komme i kontakt og snakke med erfarne folk på feltet.

Ifølge Larsen finnes det fire typer intervju: strukturert intervju, semistrukturerte intervju, ustrukturert intervju og samtale/dybdeintervju (Larsen, 2017, s.99-100). Jeg benyttet semistrukturert intervju, altså et intervju med utgangspunkt i ulike spørsmål, uten en fast rekkefølge og uten hensikt at det kun var de jeg ønsket å få svar på. Dette var for å sikre at jeg kom innom de temaene jeg ønsket å ta opp, i tillegg til at det kan være enklere å svare på et spørsmål enn å snakke ut fra et tema (Larsen, 2017, s.98-99). Et slikt intervju er mer styrende enn et ustrukturert intervju, med tanke på at informanten ikke kan snakke fritt. Derfor var jeg oppmerksom på å gi informanten rom til å snakke om det som dukket opp underveis, selv om det ikke nødvendigvis svarte på spørsmålet (Larsen, 2017, s.99-100). I mitt tilfelle førte det til at spørsmålene var veiledende i begynnelsen, og at intervjuet etter hvert munnet ut i det som ligner en vanlig samtale.

Fordeler og ulemper

Metodisk

Alle metoder har svake og sterke sider, noe som gjør at det alltid vil være noe en mister og noe en får ekstra godt frem ved valg av metode. En av fordelene med å bruke intervju som metode er at jeg kan møte informant ansikt til ansikt, og at datainnsamlingen kan fremstå mer

som en samtale hvor det er det første som faller en inn ofte blir svaret. Dersom jeg hadde benyttet en litteraturanalyse vil stoffet være bearbeidet på en annen måte, og en er mer opptatt av at det som står skrevet skal være korrekt, og informasjonen har gått gjennom flere ledd. Da ville ikke intervjuer fått frem informantens opplevelse av et fenomen på samme måte. I et intervju får informanten formulere svarene selv, i motsetning til en spørreundersøkelse hvor en må velge det som passer best. I tillegg kan intervjuer forsikre seg om at informant har forstått spørsmålet, og stille oppfølgingsspørsmål dersom noe var uklart eller at en vil høre mer om noe (Larse, 2017, s.29).

En av ulempene med kvalitative studier er at de ikke er generaliserende på samme måte som kvantitative studier ofte er. Likevel skal en etterstrebe at intervjuet kan ha en viss overføringsverdi. Et annet aspekt er at det kan være krevende å svare ærlig og oppriktig når intervjueren sitter ovenfor deg, fremfor at en svarer anonymt gjennom en skjerm. I tillegg vil informanten bli påvirket av selve situasjonen, og ville kanskje svart noe annet dersom noen andre intervjuet vedkommende eller det var dagen etterpå (Larsen, 2017, s.95). Intervjuerens evne til å gjennomføre et intervju vil også spille inn på kvaliteten av dataen som blir innsamlet. I tillegg vil intervjuer være den som tolker svarene, og dermed ta med sin egen forståelse inn i analysen av datamengden. Dette er ulemper som også kan være gjeldene i andre metoder.

Dette er fordeler og ulemper rent metodisk, vi skal nå ta for oss det forskningsetiske aspektet.

Forskningsetisk

Når en bruker intervju som metode er det noen etiske overveielser en står ovenfor. En må kunne ivareta personvern og informanten på en god måte når en skal gjennomføre et intervju (Dalland, 2017, s.236). En utfordring kan være å vite hvor personlig og nærgående spørsmål en kan stille, da situasjonen i seg selv kan føre til at informanten kan ende opp med å dele mer enn vedkommende egentlig ønsket (Thagaard, 2013, s.119). Da mitt tema ikke handlet om et belastende tema, og jeg vet at informantene har et avslappet forhold til tematikken, så jeg ikke på dette som noen stor fare. En må også ta en vurdering om hvorvidt informanten kan ta skade av å gjennomføre intervjuet. Det vil særlig være gjeldende når intervjuet dreier seg om belastende tema, eller at det tar frem noe informanten tidligere har jobbet seg gjennom og lagt bak seg. Dette vurderte jeg som at det ikke var noen stor fare for. I tillegg er det viktig at informanten blir tydelig informert om hva det innebærer å delta i intervjuet og hvordan innsamlet data vil bli videre behandlet. Dette fikk informant tilsendt i forkant av intervjuet, slik at en fikk mulighet til å trekke seg, dersom en ikke ønsket å delta likevel. En annen

vurdering en bør ta er om en kunne samlet inn samme data ved å ikke benytte intervju. I dette tilfellet var det hensiktsmessig å benytte intervju, da jeg sitter igjen med data som belyser tematikken på en unik måte.

Informantene er anonymisert og lydfiler er slettet. Informantene har bekreftet per epost at de har lest og samtykker til betingelsene i informasjonsskrivet de har fått tilsendt. Det ble gjort elektronisk for å minske kontaktpunkter, grunnet smittevern.

Datainnsamling

Jeg meldte inn prosjektet til NSD i midten av februar, slik at jeg kunne komme i gang med intervjuene så raskt som mulig. Det som ble en utfordring underveis var at det tok lang tid før jeg fikk svar på søknaden, samt at de krevde flere skriv som jeg ikke hadde tilgjengelig. Siden jeg ikke har lov til å kontakte informantene før søknad fra NSD er godkjent, tok jeg en vurdering sammen med veileder om å likevel gjøre det. Selv om dette er i grenseland forskningsetisk, valgte jeg å starte prosessen og risikere at innsamlet data ikke kunne bli brukt dersom søknaden blir avslått. Heldigvis ble søknaden omsider godkjent, og innsamlet data kunne brukes.

Utvalg

Informantene har jeg valgt på bakgrunn av at de har sosialfaglig utdanning, de har et bevisst forhold til menneskets åndelige og eksistensielle behov, og de har flere års erfaring med arbeid som innebærer det jeg vil undersøke. I tillegg er det mennesker jeg vet at er trygge i seg selv, som det ikke vil være belastende for å snakke om denne type tematikk. Informantene vil heretter bli kalt informant A, også omtalt som «han», og informant B, også omtalt som «hun». Informant A er utdannet barnevernspedagog, har jobbet med barn og unge i flere år, og er nå pastor. Informant B er utdannet sosionom og gestaltterapeut, og har jobbet med veiledning og sjelesorg i flere år. Jeg valgte ut informantene selv, da jeg mener de kan ha noe å komme med ut fra problemstillingen. Dette kalles *skjønnsmessig utvelging* (Larsen, 2017, s.90) eller *strategisk utvelging* (Dalland, 2017, s.56). Jeg har valgt enheter selv for å sikre en viss variasjon innen alder, kjønn, bosted, arbeidsområde og utdanning (Larsen, 2017, s.90). Begge informantene har jeg en relasjon til fra før, noe som har sine fordeler og ulemper. Fordelen er at jeg vet at de er engasjert innen oppgavens tematikk og at de har noe å komme med. En av ulempene er at relasjonen kan påvirke informantene til å ikke svare noe som kunne vært relevant, men som ikke anses «korrekt» ut fra den konteksten vi kjenner hverandre fra. Måten jeg kom i kontakt med dem var at jeg sendte mail til dem direkte, med forespørsel om å delta i denne studien. Etter at de svarte ja til dette fikk de tilsendt informasjonsskriv med

samtykkeskjema (vedlegg 1) og intervjuguide (vedlegg 2).

Intervjuet med informant A ble gjennomført i kirken jeg jobber i, som han også er kjent i. Dette ble gjort både for å ivareta smittevern, og fordi vi begge er komfortable i kirkebygg. Det andre intervjuet ble gjennomført hjemme hos informant B etter informantens eget ønske. Det ble gjort lydopptak av intervjuene, slik at jeg kan transkribere svarene, og se ordrett på dem igjen. Dette valgte jeg for å sikre at jeg i mindre grad tar ting fra egen hukommelse og oppfattelse. Jeg passet på å transkribere i kort tid etterpå, slik at jeg i størst mulig grad husket måten svarene ble formulert, også non-verbalt.

Litteratursøk og kildekritikk

I starten av litteratursøket benyttet jeg søkemotoren oria, for hvor jeg kan søke i samlingene til både biblioteket til Universitetet i Stavanger, men også andre fagbibliotek. Jeg prøvde meg litt frem med diverse søkeord, og var først og fremst ute etter å finne fagbøker eller fagfelleverderte artikler av nyere dato. Dersom jeg søker på «åndelige/eksistensielle behov» i oria i norske fagbibliotek, får jeg 10 055 treff, søker jeg på «spiritual needs» får jeg 1 577 572 treff. De fleste av treffene som kommer øverst handler om ivaretakelse av disse behovene ved livets slutt, og er skrevet innen fagfeltet sykepleie. Jeg ønsket også å bruke kilder som er skrevet med utgangspunkt i nordisk kontekst, da dette temaet i stor grad blir påvirket av kulturen vår. Dette gjorde at jeg måtte avgrense mer, og prøve meg litt frem. I tillegg snakket jeg med en venn som har stor interesse for dette tema, og ble tipset om fagfolk jeg kunne ta utgangspunkt i. Ettersom at dette har vist seg å være et mer kontroversielt tema enn forventet, har jeg tatt utgangspunkt i noen fagbøker med kapitler av ulike fagfolk som henviser til flere av kildene jeg ble tipset om. Selv om det beste er å gå til primærkilden valgte jeg å gjøre det slik, da dette er et fagområde i stor utvikling og jeg ønsket å bruke noe av nyere dato, som heller behandler disse eldre teoriene i en moderne kontekst. Flere av disse kildene ble jeg tipset om av en medstudent med samme tematikk. Bøkene er fra forrige tiår, men det var de beste jeg klarte å finne på området. Jeg har i tillegg lest en god del rapporter, avhandlinger og artikler, men det er ikke disse jeg kommer til å ta utgangspunkt i, da de i varierende grad er fagfelleverderte.

Analyse

Den analysemetoden jeg har brukt er det Larsen kaller innholdsanalyse (Larsen, 2017, s.113). Den går ut på at tekstene kodes, kodene klassifiseres i temaer eller kategorier, datamaterialet sorteres etter kategoriene og undersøkes for å finne mønstre eller prosesser. Til slutt gjøres en vurdering av mønstre som er funnet i forhold til teori og forskning som allerede eksisterer

(Larsen, 2017, s.114). Jeg benyttet en fenomenologisk analyse, da jeg ønsket å kartlegge informantens opplevelse og erfaring med problemstillingens fenomen (Post, s.98-99). Jeg startet med å transkribere intervjuene, før jeg sorterte funnene i en tabell ut fra ulike kategorier.

Studiens troverdighet

I kvalitative studier handler validitet om bekreftbarhet, troverdighet og overføringsverdi. Det handler altså om at vi har samlet inn data som er relevant for problemstillingen vår, slik at de slutningene vi trekker er valide. En kvalitativ studie krever altså at vi stiller spørsmål som gir svar på det vi vil undersøke for at den skal være valid. Reliabiliteten handler om resultatets pålitelighet og nøyaktighet. Dette er enklere å få til ved kvantitative studier, hvor en kan gjennomføre samme type studie og få omtrent samme svar. Innen kvalitativ forskning knytter en ifølge Larsen begrepet til troverdighet. Det forutsetter at datainnsamlingen og tolkningen er basert på faktiske forhold og at en beskriver innsamlingsmetoder og analysemetoder presist (Larsen, 2017, s.93-95).

Egen forforståelse og kritisk refleksjon

Min egen forforståelse er med på å påvirke det jeg har funnet og fokusert på, jeg vil derfor klargjøre noe av den. Jeg tror at mennesket er et åndsvesen som er skapt til å leve i fellesskap med Gud. Derfor mener jeg at mennesket har iboende åndelige- og eksistensielle behov, og at det er avgjørende at mennesket har kontakt med disse for å få et solid fundament i livet. Likevel var jeg forberedt på å finne flere motargumenter for denne forståelsen enn jeg endte opp med. Noe av det bunner i at det har vært lite fokus på denne dimensjonen gjennom utdanningen, og jeg har derfor antatt at det gjenspeiler praksisfeltet og academia. Dette er en liten studie med få informanter, noe som gjør at en ikke kan si at studien er generaliserbar i stor grad. I tillegg ville oppgaven sett annerledes ut dersom det var andre informanter, med annen type erfaring og videreutdanning. Det at de begge har videreutdanning eller bachelor i annet fag, vil også påvirke deres tilnærming til oppgavens problemstilling. Samtidig handler det om hvordan jeg har tolket deres ytringer gjennom mitt sosialfaglige utgangspunkt. I tillegg har mitt utvalg av litteratur noe å si; flere av bøkene er over 5 år gamle da det var utfordrende å finne relevant litteratur, og det ble brukt en del sekundærhenvisninger som kan svekke kildens pålitelighet.

Funn

I dette kapitlet vil jeg starte med en presentasjon av funnene i datainnsamlingen, før jeg i neste kapittel analyserer og drøfter dem med utgangspunkt i problemstillingen min.

Presentasjonen av funnene vil være tematisk, og det er de temaene jeg vil ta utgangspunkt i ved videre drøfting.

Åndelige og eksistensielle behovs opprinnelse

Informant A vektlegger det å ha en tro på noe, og poengterer at for noen er det en del av verdensbildet at det eksisterer «noe mer», mens for andre er det helt ukjent. Han trekker også frem forklaringsmodeller, følelsen av at noe mangler, og at en blir påvirket av dem man er rundt og ser hva de rundt oss er opptatt av.

Her var informant B ganske tydelig på at hun trodde at de åndelige og eksistensielle behovene er noe vi er skapt med, men at det ikke er mulig for oss å vite helt sikkert hvor de kommer fra. Hun trekker frem at ut fra hennes erfaring er det ofte i større eller mindre kriser en blir bevisst på disse behovene.

Konsekvenser av at mennesker får utforske det åndelige og eksistensielle

Informant A trekker frem at det å bli gitt rommet for å utforske det åndelige og eksistensielle kan være veldig meningsfullt for noen, men smertefullt for andre. Han forklarer dette med at vi fungerer svært ulikt som mennesker, og for noen vil det ligge mye smertefullt i dette undringsrommet, og det kan føre til en blottleggelse av det vanskelige i livet. Informant A tror at det skjer noe med mennesket når det får lov til å være i det ufullstendige, og se at andre også er ufullstendige. Det gir rom for en vandring, at en er underveis, og at en ikke trenger å ha svar på alt nå. Han trekker også frem håpsdimensjonen dette kan gi, og trekker frem de afro-amerikanske slavene som eksempel, hvor troen på en Gud gav håp om at dette kommer til å gå bra. Informant A trekker frem retreaten som en god mulighet for de lange tankerekkene, hvor det er mulighet for refleksjon og ettertanke som kan være befriende dersom en har noe en bærer på. I et slikt rom kan en erfare det noen kaller et «Gudsnærvær» eller en fred, og dette gjør noe med utviklingen av mennesket. Dimensjonen om at noe større er en del av livet, sammen med håpet, gjør noe med menneskets syn på verden.

Informant B trekker frem at hennes erfaring er at folk får en form for ro, en slags indre fred. Hun trekker frem at mennesker som trodde de skulle dø, har snakket med prest om de vonde tingene i livet og det de angret på. Da klarer folk å hvile i at de har satt ord på det og at det er godt nok, som følge av at presten har bekreftet at dette ikke er noe de trenger å tenkte mer på.

Hun trekker frem at ved en tilnærming hvor det er rom for det åndelige og eksistensielle vil en få rom til å sette ord på, bli møtt og forstått på de dype tingene i livet. For noen vil det være noe som hele tiden skriker på innsiden, og da kan det være nødvendig å ta tak i det for at det ikke skal stjele energi og gi vonde følelser. Hun trekker frem at dersom hjelperen har jobbet med egne behov, er det lettere å bevege seg inn på dette området, uansett profesjon. Dersom en går til sjelesorg kan en ofte velge selv hvor mange samtaler en ønsker, og hva en selv vil jobbe med, og det er positivt. En annen side er at det å oppleve at noen har tid til deg er verdifullt i seg selv, da vi lever i et samfunn hvor en kommuniserer at en ikke har tid. Hun trekker også frem at andre metoder har noe for seg, men at ulike metoder passer for folk i ulike faser av livet.

Det en søker etter og det en finner

Informant A trekker frem at han tror det er mange som lengter etter tilhørighet, gjerne et sted som er bundet sammen av noe som gjør at de også kan være med. I tros- og livssynssammenheng er det andre faktorer som binder sammen, enn hos idrettslag og andre fellesskap som krever en form for kvalifikasjon. Andre søker omsorg, og det å bli sett. Enten fra et fellesskap, fra en Gud som ser eller gjennom historier som blir fortalt, eksempelvis fra bibelen. Dette er kanskje ekstra fremtredende for de som føler seg utenfor i utgangspunktet. Informant A har både erfart, sett og hørt at opplevelsen av å bli sett, betyr veldig mye.

Informant B mener at mennesker søker eller leter etter mye forskjellig, men at det ofte er en eller flere hendelser som preger livet deres, og som må bearbeides for å prege dem i mindre grad. I tillegg tror hun at tilbudet om at hun kan være en de kan si alt til, og som ikke sier det videre, kan være verdifullt i seg selv og det kan være noe disse menneskene savner i sitt eget liv. Men det er gjennomgående at de har mye uro inni seg, og lengter etter fred og ro på innsiden. Og det kan ofte dreie seg om en eksistensiell dimensjon. Hun trekker frem at mennesker ofte prøver flere ulike terapeuter, behandlinger og metoder for å utforske sine åndelige og eksistensielle behov. Gjerne flere ting samtidig, mens andre tenker at de ikke ønsker å kjenne eller tenke på det. Andre prøver å finne en måte de kan bli kvitt smerten, det kan være å jobbe mye, trene, spise eller teste noe en har lest i selvhjelpsbøker. Noen er kanskje mye sinte, gråter masse eller tar en del piller.

Mening og motivasjon for endring

Informant A opplever at han har sett at rom for å undre seg over eget liv og store spørsmål, kan være utgangspunkt for motivasjon for en endring. For noen kan det være et «omvendelsesøyeblikk», hvor en fikk innsikt i seg selv, og så seg selv i det større. For andre

kan undringen være selve motivasjonen. Det kan være starten på endring, eller det som holder en gående og gir trygghet når ting blir krevende. Krevende blir det som regel, og da trenger en noe som er sterkere enn det som tidligere har holdt hverdagen i gang. Han trekker frem Aaron Antonovskys teori om at hvis du opplever mening og sammenheng, så kan dette være en ganske stor resiliens-faktor. Informant A har flere ganger sett i hans arbeid at mennesker som har sluttet seg til en religiøs tro, enten har sluttet med rus eller fått en mer verdig hverdag som en konsekvens av å ha blitt troende.

Informant B trekker frem at det vil være et mer solid utgangspunkt for en endringsprosess, dersom en har et bevisst forhold til det eksistensielle og åndelige. Det begrunner hun med at det handler om å ha noe å leve for, og hvis en har klart å sette ord på dette har en også tenkt gjennom en del ting. Da har man også en grunn til å endre seg, og det er noe en selv ønsker. Det å skape motivasjon og mening midt i en allerede krevende prosess vil være vanskelig, så det vil være en fordel å ha dette på plass før en starter en krevende behandling.

[Kun et supplerende tilbud å snakke med prest](#)

Informant A trekker frem at det er slitsomt å hele tiden stå i en endring. Derfor vil muligheten til å samtale med en prest være verdifull, da en har mulighet til å åpne opp og så legge det bort. Slik kan mennesket selv utforske veien en er på, og en har rom til å ta med det åndelige og eksistensielle inn i prosessen. Retreatarbeidet i Halden fengsel er et eksempel på mye av det samme, hvor en har et intensivt opplegg, men som kun er for en kortere periode. Det å åpne opp for andre mennesker som er kyndige veiledere kan også være helsefremmende. Han har tro på det å søke støtte og hjelp, og å ha noen å vandre sammen med.

Informant B trekker igjen frem det med at vi signaliserer at vi ikke har tid til folk. Her vil presten være en som har tid til å sette seg ned og lytte, og virkelig se mennesket. Hun tror at mennesker blir mindre krevende og raskere friske dersom de ble møtt slik, og trekker frem barn som et tydelig eksempel på dette. Kanskje kan også slike samtaler føre til at en tar flere gode valg tidligere, og i det lengre løp ville det vært mer lønnsomt selv om det krever mer tid der og da. Hun tror at dersom en tok seg tid til å svare godt på spørsmål, og se det mennesket en hjelper, ville det bedret den psykiske helsen. Informant B avslutter med at hun er overbevist om at menneskemøter og å signalisere at en har tid, er veldig viktig.

[Anerkjenne og håndtere](#)

Informant A trekker frem at han har lest en del forskning som peker på at dersom vi ikke tar inn over oss den åndelige delen av menneskets liv i terapien, risikerer en å ikke få tak i de utfordringene som ligger der. Denne dimensjonen er en viktig del av mennesket som helhet,

og skal være en selvfølge innen det sosialfaglige feltet. Han peker på at det nok varierer hvor stor grad dette blir tatt tak i av sosialarbeidere, sett i lys av andre type utfordringer som utelukkende blir tatt tak i, eksempelvis familieproblemer. Noe vi heller ikke er spesielt gode på, er å forstå at noen ganger trenger man en pause for å komme seg psykisk. Har en brukket foten derimot, er det selvsagt at en trenger en pause. Dette har heldigvis hatt en positiv utvikling de siste årene. Informant A trekker frem at det ikke alltid er ufarlig å utforske åndelige og eksistensielle behov, og da må vi som hjelpere være klare til å forholde oss til det som dukker opp. Han trekker frem det å ha en trygg setting hvor en har mulighet til å åpne opp og så lukke igjen, kan være en klok fremgangsmåte for begge parter. Likevel er det viktig at folk får lov til å gå i eget tempo, og vi må gi rom for at mennesker skal få vandre i et undrende landskap.

Informant B tror og har sett at hvis vi gir mennesker tid, og anerkjenner de åndelige- og eksistensielle behovene, får folk en ro inni seg, de blir gladere og friskere, og i stand til å ta bedre vare på seg selv. Hun tror at folk blir syke av å oppleve at ingen har tid til dem, derfor er det ekstra viktig at vi som hjelpere faktisk har tid til dem, da de vi møter ofte er i krevende situasjoner. Da trenger folk å møte noen som er opptatt av hele mennesket, som viser omsorg, varme og forståelse. Møter en noen som tilsynelatende har et økonomisk problem, vil det å gi økonomisk støtte ikke være løsningen på lengre sikt. Her kan hjelpeapparatets rammer oppleves firkantet, da en ofte har veldig spesifikke rammer en skal holde seg innenfor. Som ikke gir rom for dette selv om det ikke koster så mye mer eller tar så mye lengre tid. I noen tilfeller handler det kun om få lov til å være eller gi det lille ekstra, et klapp på skulderen eller lytte til hvor hektisk denne morgenen var i 2 minutter. Informant B trekker frem at i krefomsorgen ansetter de gjerne kristne folk, fordi det er viktig at folk får møtt sine åndelige behov. Så behovet er egentlig anerkjent, men er tydeligvis ikke så viktig før en kanskje nærmer seg livets slutt. Dette ser hun på som problematisk, for det er like viktig å ha noe meningsfullt i livet når en skal leve, for å ikke gå i sparebluss hele tiden. Hun vektlegger også at verdinøytraliteten som etterstrebes, gjør at hjelperen ikke får brukt hele seg dersom det skulle være nødvendig og der tror hun vi har mistet noe viktig for begge parter. Vi som hjelpere må få lov til å bruke hele oss og bli trygge på oss selv, hvis ikke blir vi dårligere utøvere. Systemet former oss, og hvis vi har det for travelt, blir gode folk dårligere og det har vi heller ikke råd til. Har vi mer fleksibilitet, raushet og medmenneskelighet i forhold til disse tingene vil vi som hjelpere kunne gjøre en bedre og mer grundig jobb.

Drøfting

I denne delen av oppgaven skal jeg analysere funnene og drøfte dem med utgangspunkt i problemstillingen min. Vi skal se på hvorvidt funnene mine sammenfaller eller er ulike fra tidligere presentert faglig kunnskap, og om det finnes en annen måte å forstå funnene på. Her vil både faglig kunnskap, funn fra datainnsamlingen og egne vurderinger være en del av drøftingen. Før jeg begynner med selve drøftingen vil jeg presentere et prosjekt drevet av Halden fengsel.

Tidligere forskning

I jungelen av tidligere forskning på feltet er den største andelen gjort i møte med folk som er alvorlig syke eller eldre, og innen det medisinske fagfeltet. Det var utfordrende å finne forskning om mennesker som i utgangspunktet ikke nærmer seg livets slutt, i en mer sosialfaglig kontekst. Derfor trekker jeg frem retreatarbeidet i Halden fengsel, og hvilke erfaringer de har gjort seg. Jeg vil i tillegg vise til studier som allerede er nevnt i teorikapittelet, i videre drøfting.

Retreatarbeid i Halden fengsel

Halden fengsel har siden 2014 gjennomført en 21-dagers retreat for innsatte som ønsker å delta. Retreaten handler om å trekke seg tilbake fra hverdagen, derav å avstå fra TV, radio, samtale med andre og kontakt med familie og venner. I tillegg kobles deltakerne på noe annet gjennom tekstmeditasjon, tause måltid, samlinger i kapell med nattverd, bønn, andre rituelle handlinger og daglig samtale med veileder. Retreaten er for alle uansett tros- og livssynsbakgrunn, men er drevet ut fra kristen tradisjon og er delt opp i fire faser som tematiserer eksistensielle spørsmål. Målet er at deltakerne skal oppleve seg selv som et helt og integrert menneske, og hjelpe deltakeren på vei til et nytt liv uten kriminalitet (Skartveit, 2018, s.81). På grunn av at retreatarbeidet fremdeles er ganske nytt, er det vanskelig å si noe om residivtallene. Men ifølge Fridhov viser Kumla fengsel i Sverige med tilsvarende opplegg til gode resultater (Fridhov, s.67). Øvrig forskning som er gjort viser til gode tilbakemeldinger fra deltakerne, som forteller om et forbedret forhold til seg selv, en ny ro, en opplevelse av å kunne starte på nytt, og tro og håp om at de kan komme seg ut av kriminalitet, og at det har endret livet deres for alltid (Skartveit, 2018, s.81). Fengselsansatte forteller at deltakerne har falt mer til ro, funnet seg selv og blitt mer målbevisst etter retreaten.

Drøfting av funn

Videre har jeg valgt å drøfte følgende faktorer: mening, håp, tilhørighet og fellesskap, kriser og trygghet, samtale og veiledning, behovenes opphav og indre ro. Avslutningsvis kommer jeg til å se på disse perspektivene ut fra et sosialfaglig perspektiv, og hvilken betydning dette får for oss som hjelpere.

Mening

En faktor i det åndelige og eksistensielle som peker seg ut i intervjuene og gjennom hele teorikapitlet, er mening. Det er flere aspekt som kunne blitt tatt frem, men jeg vil kun trekke frem noen av dem. Informant A trekker frem mening som en resiliensfaktor og noe som kan føre til store endringer i menneskers liv. Informant B trekker frem mening som å ha noe å leve for, som en ofte finner i det åndelige og eksistensielle. Eksistensiell mening blir også trukket frem av Freud som noe av det som gjør religion attraktiv (Engedal, 2014, s.71). Fromm trekker frem religion som en grunnleggende dimensjon ved mennesket, fordi mennesket har behov for mening (Engedal, 2014, s.94). Frankl trekker frem mening som nøkkelen til livsmot, og at meningsdannelse er knyttet til det åndelige og eksistensielle (Danbolt, 2014, s.25 & Leenderts, 2014 s.228). I tidligere nevnte undersøkelse på psykiatrisk klinikk er også mening noe som blir trukket frem som noe pasienten opplevde i møte med presten, og som noe pasientene lengtet etter. Det samme gjelder undersøkelsen hvor pasientene hadde tilbud om kirke på institusjonen, hvor det å være i kirken kunne lede til meningsdannende prosesser (Borge, 2012, s.128-129).

Her blir mening tatt frem som noe av det grunnleggende med å være et menneske, samt en avgjørende faktor for at mennesket skal oppleve seg selv som helt og finne motivasjon for å gjøre endringer i eget liv. Ut fra dette kan det se ut som at mening er en vesentlig del av det åndelige og eksistensielle hos mennesket. Dette belyser derimot ikke hvorvidt en kan oppleve mening i andre sammenhenger eller aspekter.

Håp

Håp peker seg også ut som et nøkkelord gjennom denne studien. Informant A trekker frem håpsdimensjonen mennesket kan oppleve når det får lov til å være i det ufullstendige, og en får rom for å være på en vandring. Han trekker også frem Afro-Amerikanske slavers tro på en Gud som en vesentlig håpsfaktor, og vektlegger også at håpsdimensjonen gjør noe med menneskets syn på verden. Dette sammenfaller med Borges påstand om at det å anerkjenne tro og spiritualitet har betydning for hvordan man opplever håp. I undersøkelsen på psykiatrisk klinikk er håp noe av det som ble trukket frem som vesentlig for hvorfor

pasientene ønsket samtale med presten (Borge, 2012, s.128). Dietrich peker på håpet som det som gjør at vi retter blikket fremover og finner krefter til å leve, og at håpet kan være avgjørende for bedringsprosessen (Dietrich, 2012, s.200-201).

Ut fra dette kan en forstå at en opplevelse av håp er en vesentlig del av det åndelige og eksistensielle, og er noe av det som gjør at mennesket holdes gående på tross av krevende omstendigheter.

Tilhørighet og fellesskap

Informant A trekker frem at han tror mange lengter etter tilhørighet, som et sted hvor en også blir sett. Som eksempel trekker han frem tros- og livssynssammenheng som et sted en kan oppleve dette, og hvor det i utgangspunktet ikke kreves kvalifikasjoner for å få være med.

Informant B trekker ikke frem tilhørighet, men hun trekker frem det at vi signaliserer at vi ikke har tid til folk. At en hele tiden blir avvist og ikke opplever at noen har tid til å se deg og dine behov. Dette tolker jeg som en motsetning til tilhørighet og fellesskap, da det at noen har tid til å være sammen med deg vil være en vesentlig del av tilhørighet og fellesskap. Hun trekker frem at hun tror vi blir syke av å hele tiden oppleve at folk ikke har tid til oss. Yalom mener at mennesket har en dyp lengsel etter fellesskap og tilhørighet, og at de fleste er redde for å kjenne på en dyp ensomhet (Borge, 2012, s.122). Frankl peker på tilhørighet som en grunnleggende faktor for opplevelse av mening (Danbolt, 2014, s.29).

Ser en dette i sammenheng kan det virke som at tilhørighet og fellesskap er viktige faktorer for mennesket, og at det er viktig for at en skal oppleve seg som et helt menneske.

Kriser og trygghet

Informant B trekker frem at det ofte er i større eller mindre kriser en blir bevisst på de åndelige- og eksistensielle behovene. Informant A trekker frem mening som noe som gir trygghet når ting blir krevende, i likhet med Frankls teori om at det å sette seg mål er en vei mot mening som igjen gir trygghet. Dette sammenfaller med flere studier som viser til at mennesker har en tendens til å vende seg til Gud når kriser rammer, uavhengig om en tror på Gud eller ikke. Det har trolig en sammenheng med at en gudsrelasjon kan ha samme funksjon som den trygge basen, og at trygghet er noe enhver setter pris på når kriser rammer (Halstensen, 2014, s.122-123). Freud trekker frem trygghet og beskyttelse som noe mennesket søker, og som religion tilbyr (Engedal, 2014, s.71). Trygghet blir ofte sett på som et grunnleggende behov som vi eksempelvis ser i Maslows behovspyramide, som ofte blir trukket frem i sosialfaglig kontekst.

Ut fra dette kan en forstå at mennesket trenger trygghet når ting blir krevende. For noen

handler det om å vende seg til Gud, for andre kan det være å finne tilbake til det som en gang gav mening til tilværelsen.

Samtale og veiledning

Samtale og veiledning er noe begge informantene trekker frem. De vektlegger at det er verdifullt i seg selv å ha noen som kan lytte og veilede en, spesielt i perioder hvor en kan trenge det. Informant A peker på at det er slitsomt å alltid stå i en endring, og at når en går til samtale vil en ha mulighet til å åpne opp og snakke om det som er vanskelig, og så lukke igjen når samtalen er ferdig. Han peker på at dette også er helsefremmende. Informant B trekker frem at samtaler kanskje kan føre til at mennesker tar flere gode valg tidligere, og at hun har stor tro på menneskemøtet. I undersøkelsen på psykiatrisk klinikk ble det trukket frem at samtale med prest hadde en annen vinkling enn samtaler med terapeutene hadde, og at det hjalp pasientene med en rekke faktorer pasientene selv ønsket å snakke om, og som hjalp dem (Borge, 2012, s.128). Nordhelle stiller spørsmål ved om det åndelige er noe vi opplever gjennom andre mennesker, og at menneskemøter kan være svært betydningsfulle i menneskers liv (Nordhelle, 2012, s.75).

Funnene kan tyde på at samtaler er et viktig redskap, og at menneskemøter derfor et viktige. På den ene siden kan det henge sammen med at samtaler det blir referert til er i trygge settinger, hvor en blir lyttet til og sett, noe som er viktig for mennesker. Det kan også henge sammen med det grunnleggende behovet for trygghet, og at det er settingen i seg selv som er det positive elementet. Samtidig kan samtaler være et godt verktøy for å skape rom og ettertanke, som igjen er viktig for meningsdannelse hos mennesker.

Behovenes opphav

Informant B mener i likhet med Collins at de åndelige og eksistensielle behovene er noe vi mennesker er skapt med. Informant B peker på at hun tror det er noe Gud har skapt oss med, fordi han lengter etter oss og vil at vi skal lengte etter Ham. Collins peker på at det er noen grunnleggende strukturer i hjernen som «trenger Gud» (Hestad, 2014, s.157). Freud peker på at mennesket søker det religiøse fordi det svarer på noen av de grunnleggende driftene i menneskets natur (Engedal, 2014, s.80-81). Fromm trekker frem at mennesket gjennom historien har behov for noe/noen å tilbe, og at religion derfor har vært en grunnleggende dimensjon ved menneskets virkelighet (Engedal, 2014, s.94).

For noen vil dette være et bevis på at Gud har skapt oss i sitt bilde, med disse grunnleggende mekanismene slik at vi søker Gud. Samtidig kan dette være et bevis på at mennesket har skapt Gud i sitt bilde, som en konsekvens av evolusjonære faktorer for å fylle ut noe som manglet.

Om Gud finnes eller ikke finner vi ikke svaret på her, men funnene sier likevel noe om at det er *noe* i mennesket som søker etter *noe*.

Indre ro

Informant B trekker frem at folk får en større indre fred om de får rom til å snakke om det åndelige- og eksistensielle i eget liv. Hun sier noe om at det vil for noen være nødvendig å ta tak i de dype tingene i livet, for at vonde følelser ikke skal stjele energi. Her er det også relevant å trekke inn det informant A sa om å få rom til å være i det ufullstendige, og se at andre også er ufullstendige og at en ikke trenger å ha alle svarene nå. Han trekker frem retreaten hvor en har rom for refleksjon og de lange tankerekkene, og at det kan oppleves som befriende og som en opplevelse av Guds nærvær eller en fred. Samtidig trekker han frem at det er svært krevende for noen folk, da det kan ligge mye på dypet som både er sårt og vanskelig. Nordhelle skriver at mange opplever det som meningsfylt å ha tillit til en guddommelig kraft som erstatter bekymringen, og at for noen vil dette fungere som en demper for angsten (Nordhelle, 2012, s.71).

Vi ser altså at det å ta tak i de dype tingene i livet innebærer en risiko. Selv om informant B sier at det kan være nødvendig, sier hun implisitt at det også kan være krevende. Samtidig ser det ut som at det kan løse opp noe av det som er vanskelig, og gi en ny fred.

Sosialfaglig perspektiv

I denne delen av oppgaven skal vi ta for oss hva funnene i denne studien har å si for oss som hjelpere, og om vår yrkesprofesjon gir rom for denne dimensjonen av mennesket i et helhetlig menneskesyn. Innledningsvis vil jeg starte med å forklare kort tre sentrale elementer fra sosionomprofesjonen, før jeg går videre til drøfting.

Spenningsfelt, kompetansetrekant og yrkesetikk

I sosialt arbeid snakker vi ofte om at vi jobber innen tre spenningsfelt; individ og samfunn, teori og praksis, hjelp og kontroll. En trekker frem at det handler ikke om *enten-eller*, men *både-og* (Levin, 2015, s.36-37). Det er Levins teori om spenningsfeltene jeg tar utgangspunkt i ved videre drøfting.

Kompetansetrekanten består av tre elementer: teoretisk kunnskap, personlig kompetanse og yrkesspesifikke ferdigheter. Disse tre elementene påvirker hverandre, og utgjør den profesjonelle kompetansen (Kleppe, 2016, s.142).

Yrkesetikken er en vesentlig del av sosionomenes profesjon, og har til hensikt å fungere som et kompass i vår yrkesutøvelse.

Mening, håp og motivasjon

Ut fra funnene ser vi at mening er en grunnleggende del av det å være menneske, og en sentral faktor for å finne motivasjon for å gjøre endringer i eget liv. Håpet er noe som holder en gående på tross av utfordringer i livet. «Du har noe som er større enn deg som er med deg både i oppganger og nedturer, som gir deg dette håpet» som informant A uttrykket i intervjuet. Noe av det sosionomer jobber med er endring, og da er det viktig å ta stilling til spørsmål knyttet til motivasjon og mening for å lykkes med endringsarbeid (Helgesen, 2017, s.80). Sørbye og Undheim peker på at motivasjon er knyttet til menneskets egne verdier, som igjen knytter seg til synet på livet og seg selv som menneske (Undheim & Sørbye, 2012, s.170). Samme forfattere peker også på at «Evne til å se mening og håp er viktige motivasjonsfaktorer» (Undheim & Sørbye, 2012, s.175). Dette er områder som berører det åndelige og eksistensielle ved mennesket, og ut fra dette bør denne dimensjonen tas hensyn til i endringsarbeid.

«Hvis en ikke har relasjoner rundt seg hvor en finner mening, eller jobb eller en oppgave som vi finner mening i, så er det vanskelig. En går i sparebluss hele tiden.» uttrykker informant B som en kommentar til at menneskets åndelige behov i mye større grad blir anerkjent når en nærmer seg livets slutt. Det å finne mening og håp kan være en krevende kamp for mange, og de vil derfor trenge noen som kan være med å se muligheter (Undheim & Sørbye, 2012, s.171). Her kan vi som hjelpere være nettopp en som hjelper å se muligheter, ved å se hele mennesket og dets kontekst, og hvilke muligheter som ligger der. Dette er det rom for innen vår yrkesprofesjon da vi jobber i spenningsfeltet «individ og samfunn», og har dette som vår analyseenhet. En må være genuint opptatt av å se hele mennesket, hvor en lytter og observerer, uten å trekke slutninger på grunnlag av hva en selv hadde trengt i en lignende situasjon. Her er kompetansetrekantens personlige kompetanse og yrkesspesifikke ferdigheter sentrale, da vi må bruke oss selv som verktøy. Det å få lov til å bruke også den åndelige og eksistensielle delen av oss selv er noe informant B også trekker frem som viktig, og hun tror vi blir dårligere yrkesutøvere dersom vi hele tiden må jobbe på kompromiss med oss selv. Vi ser at mening og motivasjon er tett knyttet sammen ut fra empirien i funnene, og at et solid grunnlag for motivasjon er viktig. Derfor burde det være i helperens interesse å tilrettelegge for meningsdannelse i alt endringsarbeid.

Fellesskap og tilhørighet

Informant A uttrykker i intervjuet: «Så tror jeg det er lengten etter tilhørighet, den tror jeg er veldig stor». Tilhørighet og fellesskap er viktige faktorer for at mennesket skal ha en

opplevelse av å være et helt menneske, og er en viktig del av meningsdannelse. Menneskets tilhørighet og fellesskap kan også plasseres innen spenningsfeltet «individ og samfunn», og blir ofte omtalt som nettverk. I noen sammenhenger er det naturlig å kartlegge personens nettverk: er det stort eller lite? Har han eller hun familie? Noen nære venner? Er det stabilt? Det kan være flere faktorer som spiller inn på om en føler tilhørighet eller fellesskap. Hvilke muligheter har vi som hjelpere til å påvirke dette? På grunn av rollen vi har er det ikke naturlig å invitere de vi er hjelpere for med på ting vi selv gjør. Det vi derimot kan gjøre er å koble dem med andre som har lignende interesser. Kanskje en ukentlig turgruppe? På enkelte områder finnes det egne etterverntilbud, hvor noen kan finne et fellesskap en kan være en del av. Noen kan oppleve det som stigmatiserende å være en del av et ettervern for eksempelvis rus. Samtidig er det ikke alle som våger å oppsøke slike tilbud, eller som ønsker det. «I kirke eller andre tros- og livssynssammenhenger, så er det troen da, og den er vanskelig å måle» dette trekker informant A frem når han snakker om fellesskap som kan passe for de fleste mennesker.

Arbeid er også en god mulighet for å oppleve tilhørighet og fellesskap. Om en finner en jobb som oppleves meningsfull og hvor en kan jobbe med mennesker med lignende interesser og engasjement, er det et godt utgangspunkt for fellesskap. Dette er noe vi har mulighet til å jobbe med på flere områder i velferdsstaten, og er trolig en konsekvens av den sterke posisjonen arbeidslinja har i vårt samfunn. Her vil det være fokus på både hjelp og kontroll, da arbeidsgiver eller behandler har et overordnet ansvar og det stilles visse krav for å være i arbeid. Dersom en jobber som jobbspesialist har en utmerkede muligheter for å fokusere på jobb som utgangspunkt for fellesskap.

Trygghet og samtale

Trygghet er et grunnleggende behov hos mennesket, og er viktig for at en ikke hele tiden være i forsvarsmodus og kun fokusere på å overleve. Informant A sier noe om trygghet i intervjuet:

Det er veldig krevende, og det tror jeg ofte vi som hjelpere glemmer, du mister veldig mye av det som har vært tryggheten, det som har vært omstendighetene rundt, det som har holdt hverdagen i gang, og da må du ha noe som er sterkere enn det, som holder deg gående i den endringsprosessen. I det religiøse aspektet tror jeg du finner det

Det er viktig at vi som hjelpere evner å skape trygge settinger rundt oss, uansett hvilken kontekst og sammenheng vi er i. Hvordan det ser ut vil variere ut fra arbeidssted og hvem vi jobber med. I gruppesamtaler handler det ofte om å skape et trygt rom for å dele av seg selv. Dersom det er på en barnevernsinstitusjon handler det mer om å skape trygge settinger og

relasjoner for de barna. Her må vi bruke oss selv med den teoretiske kunnskapen, personlige kompetansen og de yrkesspesifikke egenskapene vi har. Ut fra funnene kan det se ut som at det vertfall er to tilnærminger til dette. Den ene tilnærmingen handler om å vende seg til en Gud som har kontroll, og som kan ha samme funksjon som den trygge basen. Eller det å finne tilbake til det som en gang gav livet mening ser også ut til å gi mennesket trygghet. «Hvis en her skal oppleve at en er trygg, det å oppleve at en er ivaretatt, det å få lov til å snakke om det som er viktig for en, å gi det rommet for den undringen. Jeg er overbevist om at det er helsefremmende, men i en helhetlig forståelse av helse» uttrykker informant A som en kommentar til da han selv var i praksis og ikke fikk lov til å lese bibelen med ei ung jente som var veldig opptatt av det.

Det å skape trygghet for et menneske krever at en igjen ser hele mennesket, noe yrkesetikken også peker på. Dersom trygghet er vesentlig for meningsdannelse, vil det igjen være viktig at vi som sosialarbeidere legger til rette for dette. Gode samtaler kan være et godt verktøy for dette, og er i tillegg et viktig redskap hvor en kan bli hørt og sett, og et godt verktøy for ettertanke og meningsdannelse. Samtaler er noe vi i vår yrkesutøvelse ofte har mange av, og det er mye som kan formidles gjennom dem. Det gjelder både gjennom det vi sier, men også gjennom kroppsspråk og holdninger som formidles. «Hvis vi hele tiden signaliserer at vi ikke har tid til folk, så får de ikke dekket behovene sine. Hvis vi hele tiden signaliserer at dette er for dyrt, du krever for mye eller du koster for mye, så blir de som små barn» kommenterer informant B til hvordan en som hjelper ofte ikke tar seg til tid å sette seg ned og virkelig se mennesket. Gjennom samtaler er det mange muligheter for oss som hjelpere. Vi kan bruke samtalene til å fremme det vi selv synes er viktig, uten å la den vi hjelper slippe til med det vedkommende synes er viktig og meningsfullt å snakke om. Da formidler vi som hjelpere at vi ikke er interessert i hva som er viktig for den vi hjelper, og dette kan skape en utrygghet som vil prege relasjonen videre. Den gode samtalen er et stort tema vi ikke skal gå mer inn på, men dette viser at trygghet kan skapes gjennom gode samtaler. Trygghet er viktig for at mennesket skal våge å utforske det som ligger på dypet hvor en også kan finne mening.

Det søkende mennesket

«For noen så er det rett og slett en del av verdensbildet, og da ønsker en å utforske det mer. Da søker en det eksistensielle, da søker en dette rommet med undring, en søker Gud.» sier informant A om det å tro på noe mer enn det en kan se rundt seg. Mennesket søker etter noe som ligger utenfor en selv. Søker alle mennesker i bunn og grunn etter det samme, eller har vi alle noe individuelt vi søker etter? Akkurat hva mennesket søker etter kan være vanskelig å si

noe om, men at vi ønsker noe som opptar oss kan vi se i ulike sammenhenger. Noen gir alt inn i jobben eller studiet, andre ønsker å prioritere å være sammen med familien sin, andre bruker mye tid på en hobby de er interessert i, mens andre er opptatt av det religiøse. Dette stemmer overens med Fromms teori om at mennesket har behov for noe eller noen å tilbe (Engedal, 2014, s.94). Etersom at dette en grunnleggende faktor ved det å være menneske, vil det også være avgjørende at vi som hjelpere tar med dette aspektet i møte med de vi hjelper. Hva er det som er viktig i denne personens liv nå? Hva er det som oppleves som meningsfullt, trygt og gir håp? I forbindelse med dette trekker informant B frem at det er mange med mye uro inni seg, og at mange hun møter har behov for å sette ord på uroen og bli lyttet til, for å få mer ro på innsiden. Det kan være krevende å bevege seg på dypet, både for hjelper og den som blir hjulpet. Ut fra funnene ser det likevel ut som at dette kan være en nødvendighet for at mennesket i det lange løpet skal få en ro på innsiden. Her kan vi som hjelpere være med som gode støttespillere i denne prosessen, men likevel respektere menneskets integritet.

Anerkjennelse er underveis

«Å forholde seg til hele mennesket innebærer å ta det åndelige og eksistensielle på alvor» (Borge, 2012, s.132). Borge peker på at dersom helse- og sosialarbeidere selv har et bevisst forhold til det åndelige og eksistensielle, vil lettere kunne møte andre menneskers behov på en god måte (Borge, 2012, s.132). Eller som informant B uttrykker i intervjuet:

Noen ganger handler det bare om å gi det lille klappet på skulderen og se folk i øynene, og anerkjenne de og vise de at du er der. Jeg tenker at det er alt for lite fokus på det, både i utdanningsapparatet og hjelpeapparatet generelt. Det er alt for lite fokus på å gi det lille ekstra, eller være det lille ekstra.

Leenderts mener det er en endring på vei hvor en har en større helhetsforståelse av mennesket, hvor det åndelige og eksistensielle aspektet er tydelig inkludert (Leenderts, 2014, s.91). Vi må huske at utgangspunktet for sosialt arbeid er å se hele mennesket i sin kontekst og ha fokus på hjelp til selvhjelp, da må vi i større grad ta inn over oss det åndelige- og eksistensielle hos mennesket.

Avslutning

Oppsummering

I denne oppgaven har vi undersøkt hvordan menneskets åndelige- og eksistensielle behov påvirker sosialarbeiderens yrkesrolle, med utgangspunkt i et helhetlig menneskesyn. Vi startet med en presentasjon av faglig kunnskap hvor sentrale begrep ble avklart med utgangspunkt i teori, og teoretiske perspektiv som er relevant for problemstillingen. Deretter var det et kapittel om metode, hvor valg av metode ble presentert og videre drøftet. Etterpå var det en del hvor funnene fra datainnsamlingen ble presentert, analysert og drøftet ut fra faglig kunnskap og sosialarbeider-rollen.

Konklusjon

Ut fra denne oppgaven kan det se ut som at det er stor enighet om at mennesket har åndelige- og eksistensielle behov, som er en vesentlig del av det å være menneske. Det finnes flere faktorer innen det åndelige og eksistensielle som er vesentlig for sosialarbeidere å fokusere på for at vi skal evne å se mennesket som helhet; mening og meningsdannelse som grunnlag for motivasjon i endringsarbeid, håp som gjør at menneske holder seg gående på tross av krevende omstendigheter, tilhørighet og fellesskap som gir mening til tilværelsen, trygghet som et grunnleggende behov, viktigheten av gode samtaler og menneskemøter, mennesket som et søkende vesen og nødvendigheten av å ta tak i det som gnager på innsiden. Denne dimensjonen er noe alle som jobber med mennesker bør ta inn over seg.

Hva nå?

Spørsmålene jeg stilte innledningsvis har ikke nødvendigvis blitt besvart i denne oppgaven, men jeg tror likevel den har bidratt til noen nye perspektiv på menneskets åndelig- og eksistensielle behov. Som hjelpere trenger vi å ta inn over disse behovene, nettopp fordi mye av det vi jobber med i møte med mennesker finnes i denne dimensjonen.

Opptrappingsplanen for psykiske helse som formidler at åndelige- og eksistensielle skal anerkjennes, ble fremmet for snart 25 år siden og vi har likevel en vei å gå. Men hva skal til for at vi tar dette inn over oss? Jeg tror vi trenger mer forskning på feltet og mer fokus på dette i utdanningsløpet. Gode fagfolk som har kunnskap om dette, og kan inspirere til å omfavne også denne dimensjonen av mennesket. Vi må ha et bevisst og reflektert forhold til hva det vil si å være et helt menneske. For hvor helhetlig syn kan vi egentlig si at vi har, dersom en så vesentlig dimensjon av mennesket ikke blir tatt med i helhetssynet?

Litteraturliste

Antall sider valgfritt pensum: 1139 sider

- Borge, L. (2012). Helhet og sammenheng – om å møte eksistensielle og åndelige behov hos mennesker med psykiske lidelser. I T.Danbolt & G.Nordhelle (Red.), *Åndelighet – mening og tro: utfordringer i profesjonell praksis* (s.117-134). Gyldendal akademisk*
- Breimo, J.P., Normann, T., Sandvin, J.T. & Thommesen, H. (2015). *Individuell plan*. Gyldendal akademisk*
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6.utg.). Gyldendal akademisk*
- Danbolt, L.J. (2014). Hva er religionspsykologi?. I L.J. Danbolt, L.G. Engedal, K. Hestad, L.Lien & H.Stifoss-Hansen (Red.), *Religionspsykologi* (S.17-31). Gyldendal akademisk*
- Dietrich, S. (2012). Håp som livskraft. I T.Danbolt & G.Nordhelle (Red.), *Åndelighet – mening og tro: utfordringer i profesjonell praksis* (s.199-211). Gyldendal akademisk*
- Engedal, L.G. (2014). Den moderne religionspsykologiens pionerer: William James og Sigmund Freud. I L.J. Danbolt, L.G. Engedal, K. Hestad, L.Lien & H.Stifoss-Hansen (Red.), *Religionspsykologi* (S.71-83). Gyldendal akademisk*
- Engedal, L.G. (2014). I sporene etter William Freud og Sigmund Freud. I L.J. Danbolt, L.G. Engedal, K. Hestad, L.Lien & H.Stifoss-Hansen (Red.), *Religionspsykologi* (s.85-96). Gyldendal akademisk*
- Fellesorganisasjonen. (2019). *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere*. Hentet fra <https://www.fo.no/getfile.php/1324847-1580893260/Bilder/FO%20mener/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf>
- Fridhov, I.M. (2017). «På jupet» - en fortelling om «kloster» i Halden fengsel. I I.M. Fridhov, B. Johnsen & D. Bakken (Red.), *Festskrift til Yngve Hammerlin* (s.65-69). Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter, KRUS*
- Halstensen, K. (2014). Når mennesket knytter bånd til Gud – tilknytningsteoriens bidrag til kunnskap om gudsrelasjonens egenart og funksjon. I L.J. Danbolt, L.G. Engedal, K.

- Hestad, L.Lien & H.Stifoss-Hansen (Red.), *Religionspsykologi* (s.113-126). Gyldendal akademisk*
- Helgesen, L.A. (2017). *Menneskets dimensjoner* (3.utg.). Cappelen
- Hestad, K. (2014). Spor av Gud i hjernen? Biologiske og nevropsykologiske perspektiver på religiøse erfaringer. I L.J. Danbolt, L.G. Engedal, K. Hestad, L.Lien & H.Stifoss-Hansen (Red.), *Religionspsykologi* (S.157-170). Gyldendal akademisk*
- Kleppe, L.C. (2016). Sosialfaglig kompetanse. I I.T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L.C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: en grunnbok* (s.139-153). Universitetsforlaget
- Larsen, A.K. (2017). *En enklere metode: veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode* (2.utg.). Fagbokforlaget*
- Leenderts, T.A. (2014). *Person og profesjon: Om menneskesyn og livsverdier i offentlig omsorg* (3.utg.). Gyldendal akademiske*
- Levin, I. (2016). Sosialt arbeid som spenningsfelt. I I.T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L.C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: en grunnbok* (s.36-45). Universitetsforlaget
- Nordhelle, G. (2012). Den skjulte mening – åndelig forståelse av erfaringer. I T.Danbolt & G.Nordhelle (Red.), *Åndelighet – mening og tro: utfordringer i profesjonell praksis* (s.67-90). Gyldendal akademisk*
- Postholm, M.B. (2020). *Kvalitativ metode: en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kausstudier* (2.utg.). Universitetsforlaget
- Skartveit, M. (2018). Retreat i fengsel – et sakrament som virker?. *Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap*, 2018/nr.2-3, s.80-90*
- St.prp. nr. 63 (1997-98). *Om opptrappingsplan for psykisk helse 1999-2006: Endringer i statsbudsjettet for 1998*. Helse- og omsorgsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stprp-nr-63-1997-98-/id201915/?ch=1> *
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode* (4.utg.). Fagbokforlaget*
- Tveit, B. (2012). Åndelig omsorg – fagidentitet og profesjonelt ansvar. I T.Danbolt & G.Nordhelle (Red.), *Åndelighet – mening og tro: utfordringer i profesjonell praksis* (s.154-166). Gyldendal akademisk*

Undheim, L.T. & Sørbye, L.W. (2012). Å ta menneskets åndelige dimensjon på alvor. I
T.Danbolt & G.Nordhelle (Red.), *Åndelighet – mening og tro: utfordringer i
profesjonell praksis* (s.167-182). Gyldendal akademisk*

Vedlegg

Vedlegg 1 - Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet:

«En kvalitativ studie omkring hva som skjer når menneskets eksistensielle og åndelige behov blir møtt»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er belyse hvordan det å anerkjenne menneskets åndelige behov er en del av å se hele mennesket. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å innhente data til min bacheloroppgave, hvor jeg ønsker å belyse hvordan

det å anerkjenne menneskets eksistensielle og åndelige behov er en vesentlig del av å se hele mennesket, og hva dette tilfører noe i arbeide som ikke allerede finnes. Det vil bli gjort gjennom tidligere forskning og rapporter, samt intervju med flere som har erfaring fra å møte mennesker på dette aspektet. Innsamlede data vil bli brukt i min bacheloroppgave, ikke noe annet ut over det.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Stavanger er ansvarlig for prosjektet, uten øvrig samarbeid med andre institusjoner.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Utvalget er trukket ut på bakgrunn av at en har teologisk og/eller sosialfaglig bakgrunn, og har erfaring med å møte mennesker på det åndelige og eksistensielle nivå.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, setter vi opp en tid for et intervju, som vil foregå enten elektronisk via teams/zoom eller fysisk dersom det blir mulig. Det vil ikke ta mer enn 1,5 timer. Intervjuet vil være tematisk, det vil si at det er ulike tema jeg er interessert i å høre mer om. Det vil bli tatt lydopptak av intervjuet, som blir transkribert og behandlet i ettertid.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Men jeg må ha navnet ditt (altså er det ikke helt anonymt) for å kunne slette data om deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- De som vil ha tilgang ved Universitetet i Stavanger er min veileder («veileder») og meg selv («student»).
- For å sikre at ingen uvedkommende får tilgang til personopplysninger om deg, kommer jeg til å ta opp lyd på en ekstern lydopptaker, hvor lydfilen vil bli slettet

etter at prosjektet er ferdig. Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrig data.

- Da det ikke er veldig mange som har drevet med den type arbeid du vil intervjues om, vil det være en mulighet for å bli gjenkjent. Men oppgaven vil ikke bli publisert noe sted.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er innen utgangen av juni 2021. Personopplysninger og opptak vil også da bli slettet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Stavanger har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Stavanger ved prosjektansvarlig «veileder» («epost») eller student «student» (epost).
- Vårt personvernombud: Rolf Jegervatn (51 83 30 81 eller personvernombud@uis.no)

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

«Veileder»
(Veileder)

«Student»
(Student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «En kvalitativ studie omkring hva som skjer når menneskets eksistensielle og åndelige behov blir møtt», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju, som det blir tatt lydopptak av
- at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2 - Intervjuguide

Følgende er min problemstilling:

Hva skjer når en anerkjenner menneskets åndelige og eksistensielle behov? En kvalitativ studie med utgangspunkt i et holistisk menneskesyn.

Derfor vil intervjuet hovedsakelig dreie seg omkring det å anerkjenne menneskets åndelige/religiøse/eksistensielle/sjelelige behov, og hva dette tilfører det holistiske menneskesynet som andre elementer eller behandlingsmetoder ikke gjør.

Jeg vil komme inn på tema omkring meningsdannelse, hvorfor mennesket søker dette og hvordan det kan bidra positivt/negativt.

Intervjuet vil hovedsakelig være tematisk, men her er noen veiledende spørsmål som kan bli aktuelle å bruke:

- Hvor kommer de åndelige og eksistensielle behovene fra?
- Når mennesker blir gitt rom til å møte disse behovene, hvilke konsekvenser/utfall får det?
 - o Hvordan skiller dette seg fra andre metoder?
- Hva søker disse menneskene etter, og hva finner de?
- Hvilke metoder bruker folk for å møte disse behovene, evt unngå dem?
- Min påstand: Disse behovene er viktige for å skape/finne mening, mening er viktig for å bli motivert for endring. Hva tenker du om dette?
- Som sosialarbeider møter en mennesker i situasjoner preget av meningsløshet, hvordan spille slike behov inn her?
- Flere trekker frem at tilbud for å møte disse behovene kun er supplerende i mange situasjoner, hva tenker du om dette?
- Hva tror du det å anerkjenne disse behovene kan føre til?

Vedlegg 3 - Godkjenning fra NSD

NSD MELDESKJEMA FOR BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER
Norsk ▾ [REDACTED]

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

En kvalitativ studie av hva som skjer når menneskets åndelige og eksistensielle behov blir satt i fokus

Referansenummer

386204

Registrert

17.02.2021 av [REDACTED]

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Stavanger / Det samfunnsvitenskapelige fakultet / Institutt for sosialfag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

[REDACTED]

Type prosjekt

Studentprosjekt, bachelorstudium

Kontaktinformasjon, student

[REDACTED]

Prosjektperiode

01.02.2021 - 18.06.2021

Status

06.04.2021 - Vurdert

Vurdering (1)**06.04.2021 - Vurdert**

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 06.04.21 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

TAUSHETSPLIKT

Utvalget har taushetsplikt. Det er derfor viktig at intervjuene gjennomføres slik at det ikke samles inn opplysninger som kan identifisere enkeltindivider eller avsløre taushetsbelagt informasjon. Dere må også være forsiktige med å bruke eksempler under intervjuene. Student og informant har et felles ansvar for det ikke kommer frem taushetsbelagte opplysninger under intervjuet. Det kan derfor være hensiktsmessig om studenten avklarer dette med informanten i forkant av intervjuet.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personvertjenester/fyll-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>
Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger og særlige kategorier av personopplysninger om religion frem til 18.06.21.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

For alminnelige personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a.

For særlige kategorier av personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

[3076]

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet.

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

Microsoft Teams og Zoom er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Line Raknes Hjellvik
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)